

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Рищак Наталії Іванівни

«Виховання культури спілкування старшокласників

у полікультурному середовищі»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Сучасні процеси глобалізації та інтернаціоналізації суспільного розвитку, культурно-цивілізаційне розмаїття світу сприяє появі нових форм культурної активності людей, корегує ціннісні орієнтири особистості і спонукає до використання нових форм і методів міжкультурного спілкування. Сьогодні молодь повинна чітко усвідомлювати як універсальність людського існування, так і відмінності культурних цінностей різних народів.

Україна як багатонаціональна, багатоконфесійна держава сприяє створенню необхідних умов для розвитку національних мов і культур. Виходячи із сучасних потреб полікультурної особистості та з метою захисту і розвитку національних мов і культур народів Європи реалізуються положення «Європейської Хартії регіональних мов і мов меншин», яка діє в усіх європейських країнах.

В останнє десятиріччя у зв'язку з міграційними процесами населення та загостренням ситуації в нашій країні виникає багато проблем, що стосуються міжкультурного спілкування представників різних національностей. Тому культура міжнаціонального спілкування набуває значення осередку полікультурного виховання.

З огляду на вище зазначене, стверджуємо, що дослідження Рищак Наталії Іванівни «Виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» виконане на безперечно актуальну тему, оскільки, незважаючи на істотне зростання кількості наукових праць в галузі полікультурного виховання та розширення їхньої проблематики, питання виховання культури спілкування

старшокласників у полікультурному середовищі не було предметом окремого аналізу.

Дисертація є складником науково-дослідної теми темою кафедри педагогіки «Інтегративні технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців» (№ 0110U002179), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Ришак Н.І., варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

Заслужують на увагу обгрунтовані дисертанткою педагогічні умови та змодельований процес виховання комунікативної культури старшокласників в полікультурному середовищі, методичне забезпечення, що спрямовано на пізнання старшокласниками культурного розмаїття України і світу, виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, набуття здатності ефективного спілкування з представниками різних культурних груп.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. В результаті ґрунтовного аналізу Наталія Іванівна закономірно головними методологічними інструментами робить лінгвокультурологічний, аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний наукові підходи до полікультурного виховання старшокласників. Вона абсолютно справедливо стверджує, що культуровідповідність освіти та виховання – це не тільки передача культури від одного покоління іншому. Вона містить у собі «переплавку» культури попередніх поколінь у внутрішньо-діалогічній свідомості індивіда, що належить до теперішнього покоління. І це твердження не викликає заперечень, тому що відповідає генеральній тенденції розвитку людства на зближення, інтеграцію різних націй і народів при збереженні їх самобутності.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що включає сучасні праці вітчизняних дослідників. Видання, включені до списку використаної

літератури, насамперед зарубіжної, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки автора.

Значення отриманих автором практичних результатів полягає у розробці методичного інструментарію для виховання культури спілкування старшокласників, удосконаленні змісту уроків окремих навчальних дисциплін гуманітарного циклу, розробці системи позаурочних занять та тренінгового курсу «Мистецтво спілкування».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Матеріали дослідження можуть бути використано у закладах середньої освіти для вдосконалення навчального матеріалу дисциплін гуманітарного циклу та системи виховної роботи.

Результати дослідження впроваджено в практику діяльності закладів середньої освіти Одеської та Вінницької областей.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретичні засади виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» дисертантка глибоко проаналізувала ступінь розробленості досліджуваної проблеми в сучасній вітчизняній та зарубіжній теорії й освітньо-виховній практиці, дослідила сучасний стан культури спілкування старшокласників в процесі міжкультурного спілкування.

Авторка наголошує, що культура спілкування у полікультурному середовищі є складовою частиною духовного життя суспільства та загальнолюдської культури, і визначає її як опосередковану віковими особливостями систему норм і цінностей, досвіду і потреб, що реалізуються у взаємодії старшокласника з представниками інших культур в процесі обміну змістовим, емоційним і ціннісним досвідом та спільній діяльності.

Відповідно до визначених структурних компонентів феномена «культура спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» (настановного, світоглядного, інтерактивного) визначено критерії (адаптивний, аксіологічний

функціональний) та показники вихованості культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі.

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов та моделі виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» – Рищак Н.І. представила теоретично обґрунтовані педагогічні умови: забезпечення ціннісного ставлення старшокласників до спілкування у полікультурному середовищі; відображення у змісті освітнього процесу зі старшокласниками значущості культури спілкування у полікультурному середовищі; набуття старшокласниками досвіду спілкування у полікультурному середовищі. Для реалізації означених педагогічних умов розроблено відповідний методичний інструментарій в єдності змісту, методів і форм.

Дисертантка змодельовала процес виховання культури спілкування як цілеспрямований динамічний рух набуття старшокласниками досвіду взаємодії у полікультурному середовищі.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов та апробація методичних рекомендацій щодо виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» дисертанткою представлено методику організації, проведення, результати формувального експерименту та їх аналіз.

Набуття старшокласниками досвіду спілкування у полікультурному середовищі відбувалося під час занять тренінгового курсу «Мистецтво спілкування» та циклу практичних занять «Світ емоцій і почуттів» на основі використання групових дискусій, міні-лекцій, ігрових методів. Доповнено та розширено зміст низки уроків української мови та літератури, іноземної мови; проведено виховні заходи спрямовані на виховання толерантності, формування етнічної ідентичності.

Реалізація педагогічних умов та впровадження методичного супроводу процесу виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі засвідчив позитивну динаміку змін у рівнях вихованості культури

спілкування старшокласників. Одержані результати підтверджують гіпотезу дослідження та досягнення його мети.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертації висвітлено у 20 публікаціях автора, зокрема: 7 публікацій у фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні іншої країни, 12 – апробаційного характеру.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті Н.І.Ришак належним чином розкриті і обґрунтовані у рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію Н.І.Ришак, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, «Виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі», вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. В першому розділі дисертаційної роботи бажано б було чітко визначити наукові підходи до формування культури спілкування, на яких далі вибудовується модель у чинному дослідженні. Нечітко простежується як компоненти структури культури спілкування співвідносяться з визначеними критеріями: настановчий – адаптивний, світоглядний – аксіологічний, інтерактивний – функціональний.

2. При розгляді поняття «полікультурність» у розділі 1.1. було б доречним пов'язати його сутність з новітніми науковими розвідками з полілінгвалізму.

3. У підрозділі 1.3. було б корисним висвітлити питання про важливість кожного гуманітарного предмету для формування культури спілкування, здійснити аналіз чинних програм і підручників з метою з'ясування потенціалу цих предметів у формуванні культури спілкування.

4. У висновках до першого розділу (с. 74) зазначено, що у структуру феномена «культура спілкування» (другий компонент – світоглядний) включено лінгвокультурологічні знання, які не були розглянуті в розділі.

5. При визначенні умов виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі друга умова (відображення у змісті освітнього процесу значущості спілкування у полікультурному середовищі) розкрита дуже схематично: не визначено шляхи використання гуманітарних предметів для формування культури спілкування. У визначенні третьої умови (набуття старшокласниками досвіду спілкування) занадто багато уваги приділено важливості самовиховання.

6. У представлений моделі виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі підходи зазначено дуже схематично без співвідношення з їх теоретичним обґрунтуванням. Змістовний компонент моделі – методика виховання культури спілкування представлена тільки як низка методів: не зазначено яким чином методичний супровід реалізується у програмах предметів, що викладаються; не визначена методика проведення тренінгів.

7. Матеріал третього розділу дослідження свідчить, що з усього циклу гуманітарних предметів, що викладаються у закладах середньої освіти, під час формувального експерименту використовувалися тільки українська мова і література та англійська мова. Потенціал інших гуманітарних предметів залишився поза увагою дослідження.

Однак, висловлені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи і не знижують загальну цінність дисертації Н.І.Рищак.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Н.І.Рищак дає підстави зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Достовірність ефективності проведеного Н.І.Рищак експерименту, доцільність визначених педагогічних умов, розробленої моделі та методичного супроводу виховання культури спілкування старшокласників у полікультурному середовищі є цілком обґрунтованими.

Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретична та практична значущість, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідають вимогам п.9, 11, 12.2 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 року № 567 щодо кандидатських дисертацій та іншим інструктивним вимогам МОН України, а її авторка Рищак Наталія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри перекладу
Миколаївського національного
університету ім. В.О.Сухомлинського

Солодка А.К.